

МОЩЕНЕ СЕЛО МОЩОНИ

Сивої давнини, не одне століття тому, наші Мощони лежали не там, де нині, а дещо південніше, по інший бік великого рову, що є наразі за селом. Тоді цим ровом текла полохлива і стрімка річечка. Назви вона не мала, проте ніколи не пересихала. Ловилась там і риба.

Поселення було великим, мальовничим, захованим від лихого ока густим лісом, що ріс навкруги. Причому, там, де тепер лани малатинського господарства та нинішнє село, на описану пору височіли могутні дерева-велетні...

І всім би велося добре, якби не лихий випадок. Дісталась якось села одна жінка — нетуешня, у брудному лахмітті дуже потворна. А діти візьми та й кинься за нею. Біжать, дражнять, грудки жбурляють услід. Так купю і перетнули мало не півсела. І лиш тут незнайка не витримала. Озираючись, люто блиснула чорними очима і нумо... роззуватися. Розмотала одну онучу, іншу стягла личаки... Та що це?! Замість м'яких людських ніг у зайді тверді коров'ячі копита. Лячно стало усім, залякли від жаху. А жінка про-

кльон за прокльоном шле. Мовляв, сміялись? Смійтеся-смійтеся, проте всеодно невдовзі помрете. Сказала отаке та й пішла геть.

Спливло кілька тижнів, і — Боже милостивий! — почали помирати лісовики. Тільки-но одного в землю покладуть, як тут іншого відспівувати треба. Словом, сконав майже весь люд тої частини села, де малі насміялись над відьмою. Лишилось тільки дванадцять хат, де ще живі Богові молилися. І вирішили вони таки врятуватись від напасті. Тим більше, що одна мудра знахарка порадила перенести село на інший бік річки, в низину. Тобто будуватися там, мостити на торфовищі нове житло. Відтак «на мощі» виникли Мощони.

Та це ще не кінець. Бо сказала знахарка: «Тільки тоді запанують лад і добро, коли в новому селі народяться двоє хлопчиків-близнюків і пара таких же

волів. Потім цим парубкам слід обороти отими волами усе село».

І що ви думаєте? З'явилися на світ і хлопці, і воли-близнюки. Перші — у сім'ї Конончуків, котрих на вулиці ще кликали Пшеничними, позаяк зерном торгували. Підросли малі Пшеничні, запрягли волів та й оборали усі хати, де люди мешкали.

Відтоді зажило село. З'явився у ньому облаштований з гострого кілля паркан, двоє воріт, що позначали в'їзд і виїзд, сторожа при них. Поза огорожею паслись свині і худоба; а ліс поступово почав вирубуватися.

Згодом тут побудували два млини. Один — на річечці, в кінці села, інший — недалеко від першого.

Позаяк Мощони довго перебували під Польщею, в них міцно утвердилася її влада. Доказом цього може слугувати те, що місцевий житель Терешко Бондар,

виорюючи на початку ХХ ст. город, знайшов відро срібних польських монет, які за тим роздав дітям.

Згідно переказів, на місці нинішнього житла мощонця Михайла Михалюка колись стояла валярня, а на території колгоспного городу — гончарня: дуже вже багато там накопичилось жужелю. Крім того, жінки, сапаючи, знаходили в тамтешній землі глиняні черепки, люльки тощо.

Теперішній город Валерія Мартинчука, що між наділами Павля Бур'яна і Павла Мазура, слугував колись місцем розташування громадської крамниці. Ніхто тут нічим, правда, не торгував. Просто люди облаштували це приміщення та поносили туди рівні частки зерна, аби весною той, кому його не вистачило, зміг позичити. Брали звичайно чвертку, а повертали восени з верхом. Кожна хата мала в магазині свою

полицю, на якій робились зарізи стосовно кількості позиченого. Пізніше громадську комору обікрали.

За царських часів в селі мешкав дід Тодор. Був він пасічником, володів 180 вуликами, вітряком, кіньми. Коней — рідкісне на ту пору майно — мало не кожен волів україсти. Одного разу злодії підпалили вітряка в надії на те, що всі кинуться гасити пожежу, а вони тим часом уженуть коней. Але старий Тодор теж мав розум і, швиденько зібравши сусідів, влаштував вдома засідку. Невдовзі на подвір'ї з'явилась група немісцевих молодиків, яка рішуче попрямувала до стайні. Дорогу кradяцям перетнув дід з односельцями. Зчинилася бійка, в результаті якої один злодій загинув, а інших пов'язали. Відтак вони зізнались у скоєнні підпалу і відшкодували втрати.

Довгий час у Мощонах налічувалось всього дві кри-

ниці. Опісля свого колодязя викопав кожен господар. Однак всеодно люди жили бідно. З весни до холодів ходили босі, а чоботи натягали лиш на великі свята та й то не всі. Основною взуванкою слугували дерев'яні і постолі. В останніх збивали пилкою старші люди.

Ясна річ, працювали на панів. Правда, у Мощонах не було маєтків у прямому розумінні слова. Натомість пани мешкали у звичайних, але значно багатших хатах.

Поряд з православною церквою в селі проповідувала юдаїстська секта суботників, які заперечували православне віровчення. Суботники збирались в одній хаті, затуляли вікна, співали, танцювали ритуальні танці. Плескаючи в долоні, вони промовляли: «Лайдом-байдом». Члени цієї громади, крім того, давали своїм дітям єврейські імена та додержувались обряду обрізання.

Мощонських суботників очолював проповідник, який прагнув створити тут комуну. Він агітував селян продавати землю, зсе по-лишати і йти за ним. Дізнавшись про це, пани розігнали суботників.

(Закінчення на 6 стор.).

(Закінчення.
Поч. на 5 стор.)

Пізніше в селі проповідувала протестантська громада п'ятидесятників.

А от православної церкви у Мощонах не було. Тому чоловіки, заробивши у поміщика дерева, попросили дозволу звести храм. Пан дозволив зробити це

села вважалися прадід Ніни Мартинчук Микола Конончук (Пшеничний), Харитон Довгалець і Адам Михалюк.

І до 1917 р., і опісля життя мощонців мало чим відрізнялося. Правда, по революції розпочалося масове вирубування навколишнього лісу. Поступово дерев не стало зовсім. Відтак люди почали займатись

того, вони їздили за цим до Великих Межирічів. Відтак медпункт почав діяти в будинку Микити Довгальця, а після того, як він продав дім, — у хаті Івана Войтка, дружина якого виконувала обов'язки санітарки.

1976 р. звели новий медпункт. Відтоді упродовж сімнадцяти літ ним завідувала Тамара Мартин-

весь час тут нікого не вбили.

Серед живих учасників Великої Вітчизняної війни назву Кирила Довгальця і Архипа Боровика, серед вдов фронтівиків — Ганну Романчук і Ганну Войтко.

Сучасною візитною картокою Мощон є чимала кількість високоосвічених людей — вчителів, культуртрейнерів, інженерів, медиків. Це, зокрема, Неоніла Кубай, Микола Войтко, Валентина Тхорук, Ольга Марчук, Михайло Михалюк, Микола Довгалець, Галина Войтко, Василь Войтко та багато-багато інших.

Зараз у селі налічується 62 двори, де постійно мешкають 147 чоловік (22 дитини, 47 чоловіків і 78 жінок). Решта хоч прописана в Мощонах, але живе в Рівному, Києві тощо. Десяток придатних до проживання хат пустує.

Найстаріша мешканка села — 105-літня Меланія Довгалець, наймолодший — Дмитро Головчак, який народився у квітні. Усього молодих сімей у Мощонах 11: Пелехи, Захаруки, Довгальці, Братанови, Долінські та інші.

Як і повсюдно, навично упокоються селяни на цвинтарі. Спочатку він знаходився в районі аеродрому. Потім з'явилося нове кладовище.

Цей матеріал, безумовно, не з'явився б, якби не поміч цілого ряду людей: і живих, і покійних. Скажімо, вищезгадану легенду повідав Леонід Войтко, а йому — його бабуся Марія Зозуліха. І список цей можна продовжувати і продовжувати.

Щиро дякую вам за безцінну допомогу, мої любі мощонці!

Валентина
ГЕРАСИМЧУК,
красознавець,
вчителька історії
Малатинської СШ.

Мощене село Мощоні

на своїх негіддях у Пустомитах, але за умови, що будівля, подібно костюлу, розміститься дверима на південь. Відтак церква, що вознеслась у Пустомитах, дістала назву мощонської.

Одна сільська корчма стояла там, де наразі живе Ростислав Войтко, інша — в Ровках, на полі між Малатином і Мощонами. Товари доставляли т. з. монополісти.

У вже згаданих Ровках діяла панська цегельня. Упродовж 1900-1939 рр. весілля в селі влаштовували приблизно на 30 чоловік, що вважалося великою кількістю. На столах тоді стояли сир з молоком, млинці, мочуха. Ліи дерев'яними ложками, які вирізали ложкарі Антон Мартинчук та його брат, а євреї продавали. Горілка була досить рідкісним напоєм, оскільки у польські часи через боязнь великого штрафу самогон виготовляли одиниці, а

купити казенне спиртне не дозволяли кошти. Танцювали під мелодію бубна і скрипки. Після 1939 р. з'явилася духовна музика. Найбагатшими людьми

викорчовуванням, аби використати землю для сільськогосподарських цілей.

Польської доби в селі діяла школа дядька Михайла, але про це мало що відомо. 1939 р. звели нову школу, яка проіснувала до 1965 р., коли її розкидали і побудували клуб, що стоїть понині. У різні часи в школі працювали вчителі Ілля Михалюк, Надія Михалюк, Галина Стеба, Марія Стеба, прибиральниця Марфа Довгалець, директор Федір Калужний.

Магазин спочатку знаходився на території теперішнього медпункту, згодом — навпроти клубу. Зпоміж продавців люди запам'ятали Химку, Степана Бохоня, Ольгу Тищук, Ольгу Довгалець. На жаль, сьогодні крамниця не діє, позаяк не окупується.

В Мощонах хоч недовго, але функціонувала своя сільрада. Посаду секретаря обіймав Іван Войтко. Опісля устанovu перебазували у Малатин.

Медичну допомогу мощонцям надавав у Тучині лікар Бортовський. Крім

чук, котра з 1956 р. надавала мощонцям фельдшерську допомогу. В 1993 р. жінку змінив Федір Герасимчук.

1950 р. село приєдналось до малатинського колгоспу. Мощоні мали корівник, вівчарню, конюшню, курник, комору, а також славились своїми колективними плантаціями, де вирощували буряки, моркву, перець, картоплю, цибулю, помідори, капусту, кукурудзу, огірки. Останніх, до слова, здавали по кілька тонн в день. В ланці трудились 30-40 жінок. Останніми роками врожаї зменшилися. Наразі овочів тут не вирощують.

Колгоспним городом спершу завідував Антип Михалюк, затим — Леонід Войтко, Надія Бондар. До жінки за розсадою, до речі, їзджалися з усього району.

З середини 60-х рр., коли був побудований сільський клуб, ним керує Володимир Мартинчук.

Хоч в пору воєнного лихоліття бої в Мощонах не проходили, але війська селом простували. Німці за